

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม

The role of monks in driving social development activities in Lamphun Province

พระทักษพล วชิรญาณเมธี Phra Taksapol Wittayawattananan

พระครูโกวิทธรรมวาทิ, ผศ.ดร. Asst. Prof. Dr. Phrakhrukowitattawatee (Udorn Sangkaew)

ธวัชชัย ไชยวุฒิ Tawatchai Chaiwoot

ไพรินทร์ ณ วันนา Phairin Na Wanna

พระอธิการสมนึก จรโน,ดร Phraathikarn Somnuek Karano

พระครูปลัดกิตติพงษ์ กิตติโสภโณ/ (วงศ์สถาน) Phrakhupalad Kittipong Kittisopano

(Wongsathan)

Taksapol9997wongkom@Gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและบทบาทในการพัฒนาสังคมตามแนวทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือพระสงฆ์มีบทบาทของมาแต่ครั้งพุทธกาล พระสงฆ์ในครั้งนั้นมีหน้าที่ในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า การเผยแผ่ธรรมนั้นเป็นการให้ปัญญาแก่พุทธบริษัท พระสงฆ์จึงตั้งตนอยู่บนพื้นฐานของธรรม ซึ่งผู้แสดงธรรมต้องมีภูมิธรรมความรู้ด้วย เหล่านี้คือ การกระทำหน้าที่หลักของพระสงฆ์ สิ่งใดที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อประชาชน แม้จะต้องจาริกรอนแรมไปยังสถานที่ไกลก็ตาม พระสงฆ์ก็ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ให้ธรรมะ นำธรรมะให้เข้าถึงแก่ชนทั้งโลก พระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล จึงต้องใช้ความเพียรเป็นอย่างยิ่ง เพื่อนำธรรมให้เข้าถึงประชาชน หรือนำประชาชนให้เข้าถึงพระพุทธศาสนา เป็นการออกไปหาประชาชนและการประกาศพระศาสนา หรือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา บทบาทพระสงฆ์ในครั้งพุทธกาลมีทั้งบทบาทหลักและบทบาทรอง ซึ่งล้วนแต่เป็นกิจที่ไม่อาจเลี่ยงได้ การจะปฏิบัติกิจก็ตามต้องพระสงฆ์จะไม่ละเลยการการประพฤติในส่วนที่เรียกว่า “พรหมจรรย์” หรือเรียกว่า อริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นความประพฤติเพื่อความประเสริฐ เพื่อบรรลุถึงความสิ้นกิเลส โดยประพฤติให้เป็นไปตามพุทธบัญญัติและต้องเอื้อเพื่อ ไม่ละเมิดพุทธอาณัติอันเป็นข้อห้ามมิให้ประพฤติ หรือเรียกว่า ประพฤติให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย

คำสำคัญ : บทบาท. การพัฒนาสังคม

Abstract

This article aims to study the concepts and roles in social development according to Buddhism. That is to say. monks have played a role since the time of the Lord Buddha. The monks at that time were responsible for disseminating the Buddha's teachings. The dissemination of Dharma is giving wisdom to the Buddhists. The monks then established themselves on the basis of Dharma which the Dharma preacher must also have knowledge and morality. These are the main duties of the monks. Anything that benefits the people even if monks have to make a pilgrimage to a far place. monks have to act as Dharma givers. Bring Dharma to reach people all over the world. Monks in the era of the Buddha therefore requires great perseverance to bring Dharma to reach the people or bring people to access Buddhism. It is about going out to the people and preaching religion or propagation of Buddhism. The role of the monks in the time of the Lord Buddha had both main roles and secondary roles which are all tasks that cannot be avoided. However. the monks must not neglect the behavior in the part called "Brahmacharya" or called the Noble Eightfold Path. which is conduct for the virtue to attain the end of passions by behaving in accordance with the Buddhist commandments and having to be generous. do not violate the Buddhist mandate which prohibits conduct or is called conduct in accordance with the Dhamma and Discipline.

Keywords : role. social development

บทนำ

กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดผลกระทบต่อสังคมไทยไม่ว่าจะเป็น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสาธารณสุข ด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและด้านจิตใจ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้คนไทย มีวิถีชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่ ขาดการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ขาดจิตสาธารณะ อีกทั้งขาดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบเครือญาติที่เป็นเอกลักษณ์ของ สังคมไทยที่มีมาแต่โบราณ จนนำไปสู่การขาดความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมกับการจัดการ ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมซึ่งเป็นพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ตามหลักการ “บวร” ที่กรมการศาสนาได้นำเสนอหลักการบวรไว้ว่า “บวร”

เป็นหลักการนำบ้าน วัดหรือ ศาสนสถาน โรงเรียน อันเป็น 3 องค์หลักในชุมชน ซึ่งเป็นกลไกในการพัฒนาและสร้างชุมชน ให้เข้มแข็งโดยทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ตัดสินใจร่วมแก้ปัญหาของชุมชน ซึ่งต่าง มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาให้เป็นชุมชนคุณธรรม โดยโรงเรียนมีบทบาทในการสร้างเยาวชนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ขณะเดียวกันชุมชนก็มีบทบาทและความสำคัญต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน ทั้งในแง่ของการเป็นแหล่งเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมของสังคมและวัดหรือ ศาสนสถาน ก็มี บทบาทหน้าที่ที่จะให้การอบรมกล่อมเกลาสมาชิกในชุมชน ดังนั้น บวร คือ บ้าน วัด โรงเรียน จึงเป็นองค์กรในพื้นที่ ที่มีความสำคัญที่ได้ร่วมพัฒนาคนไทยสืบทอดมาอย่างยาวนาน ทำให้ คนไทยคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น อ่านออกเขียนได้ สร้างมโนสำนึกความดีงาม จรรยา มารยาท พัฒนาการเป็นไปตามวัย สามารถอยู่ในสังคม และประกอบสัมมาชีพอย่างมีความสุข และยั่งยืนมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์จะต้องปรับและเพิ่ม บทบาทจากอดีต เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงและให้ความสำคัญ ต่อการเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาสังคมด้วยการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนา คุณภาพทางด้านจิตใจให้กับประชาชน ทำให้ประชาชนสามารถพัฒนาตนเองและพึ่งตนเอง ได้ และทำให้เกิดประโยชน์สุข บรรจบกับจุดหมายแห่งการดำเนินชีวิต ของพระอรหันต์และ การมีอยู่ของพรหมจริยะ คือ พระพุทธศาสนาทั้งหมด ซึ่งปรากฏในพุทธดำรัสที่พระพุทธเจ้า ทรงตรัสเน้นเสมอว่า “พหูชนหิตายะ พหูชน สุขายะ โลกานุกัมปายะ” เพื่อประโยชน์เกื้อกูล แก่พหูชน เพื่อความสุขของพหูชนเพื่อเกื้อการุณย์แก่ชาวโลก

ดังนั้น บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบันมีความแตกต่างจากบทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในอดีต ที่พระสงฆ์นั้นไม่ได้มีบทบาทเฉพาะการเทศนาสั่งสอนประชาชน แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคม เพื่อให้ประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดี การศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม จำเป็นต้องอาศัยศาสตร์สมัยใหม่เข้ามาประยุกต์เทียบเคียงข้อมูล ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกผนวกกับการนำข้อมูลที่นักวิชาการได้ศึกษาไว้ในยุคปัจจุบันบูรณาการร่วมกัน เพื่อให้มองเห็นแนวทางในการพัฒนาสังคมที่สามารถนำประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมให้เกิด ประสิทธิภาพ อันจะทำให้พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมให้มีความมั่นคง ยั่งยืน สืบไป

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับบทบาทเป็นแนวคิดที่กล่าวถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่อยู่รวมกันในสังคม ในบริบททางสังคมเดียวกันแต่ละคนมีการแสดงออกทางสังคมที่แตกต่างกัน

สุภัตรา สุภาพ ให้ความหมายว่า “บทบาท” หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ ของสถานภาพ บุคคลที่มีสถานภาพต่าง ๆ อาจมีบทบาทต่าง ๆ กันออกไป และทั้งบทบาททั้ง สถานภาพก็เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้เสมอ ยิ่งสังคมซับซ้อนมากขึ้นเท่าไรบทบาทยิ่งแตกต่างกันมากขึ้น (สุภัตรา สุภาพ. 2522 : 52)

สมคิด เพ็งอุดม ได้กล่าวถึง “บทบาท” ตามแนวคิดของ ราล์ฟ (Ralp) สรุปลงได้ว่า สถานภาพ เป็นฐานะหรือตำแหน่งซึ่งจะเป็นสิ่งที่กำหนดบทบาทของบุคคล ตำแหน่ง และบทบาทจึงเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้เปรียบเหมือนเหรียญ คือ ถ้าด้านหนึ่งของ เหรียญเป็นตำแหน่ง อีกด้านหนึ่งของเหรียญก็เป็นบทบาท (สมคิด เพ็งอุดม 2535 : 32)

ทฤษฎีบทบาทเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับปัจเจกบุคคลเป็นเครือข่ายของสถานภาพและความคาดหวัง ส่วนปัจเจกบุคคลผู้ครองสถานภาพและแสดงบทบาทตามสถานที่ครอบครอง จะมีลักษณะที่สำคัญ 2 อย่าง โดยสัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้ทำการศึกษาพบว่าบทบาท คือ

1) ลักษณะเกี่ยวกับตน (Self –related characteristics) ได้แก่ลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลตามที่เขาคิดว่าเป็นหรือมีลักษณะเช่นนั้น (Self - conception) จะมีผลต่อการประพฤติตามสถานภาพที่เขาดำรง และจะเป็นฐานในการเลือกความคาดหวังประเภทต่าง ๆ มาเป็นแนวในการประพฤติตามสถานภาพ

2) ความสามารถและทักษะในการแสดงบทบาท (Role playing skills and capacities) ความสามารถเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดของแต่ละบุคคล ส่วนทักษะเป็นสิ่งที่เรียนรู้ ภายหลังแต่ทั้งสองสิ่งก็เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันหากไม่มีความสามารถเป็นทุนทักษะก็ไม่อาจเกิดได้ด้วยทักษะและความสามารถในการแสดงนี้เองทำให้บุคคลแสดงบทบาทได้แตกต่างกัน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2540 : 121)

ณัฐชา สัมเขียวหวาน กล่าวไว้ว่า “บทบาท” หมายถึงแบบแผนของพฤติกรรม หรือการกระทำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ หน้าที่และสิทธิซึ่งผูกพันอยู่กับสถานภาพ หรือ ฐานะตำแหน่งทางสังคม โดยที่สังคมจะกำหนดหรือคาดหวังบทบาทของบุคคลในแต่ละสถานภาพหรือฐานะตำแหน่งไว้

เพื่อให้ผู้ที่อยู่ในสถานภาพหรือฐานะตำแหน่งนั้น ๆ ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ (ณัฐชยา สัมเชื้อหวาน. 2541).

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทว่า เป็นทฤษฎีซึ่งอธิบายพฤติกรรมทางสังคมที่บุคคลแสดงต่อกันว่าเป็นการแสดงบทบาทตามที่กำหนด ทำนองเดียวกันกับการแสดงละครตามบทบาท (Script) “บท” ดังกล่าวก็คือสถานภาพและบรรทัดฐานนั่นเองซึ่งบรรทัดฐานของสังคมหรือความคาดหวังของสังคมมีอยู่หลายระดับ ตั้งแต่การบังคับให้กระทำหรือห้ามกระทำ จนถึง การคาดหวังว่าของสังคมหรือไม่ควรกระทำ ซึ่งการคาดหวังที่สังคมคาดหวังให้บุคคลแสดงบทบาทตามสถานภาพหนึ่ง ๆ นั้น อาจก่อให้เกิดความตึงเครียดขึ้นได้ เช่น ผู้เป็นครูย่อมถูกคาดหวังจากนักเรียน ให้มีความรู้ ความสามารถในการสอนมีความเข้าใจ เห็นใจนักเรียนและยืดหยุ่นการใช้กฎเกณฑ์ ขณะเดียวกันครูถูกฝ่ายบริหารคาดหวังให้เคร่งครัดในหน้าที่ ในด้านชุมชน หรือคนทั่วไปย่อมคาดหวังให้ครูเป็นปูชนียบุคคลและเป็นตัวอย่างที่ดีของศิษย์ จะเห็นได้ว่าการแสดงบทบาทหนึ่ง ๆ จึงอาจไม่สามารถตอบสนองต่อความคาดหวังของคนอื่นได้ทุกฝ่าย นอกจากสถานภาพและบรรทัดฐาน (ความคาดหวังของสังคม) แล้ว ปัจจัยอีกด้านหนึ่งที่มีส่วนกำหนดบทบาทของบุคคล คือตัวตน (Self) หรือการรับรู้ของบุคคลนั่นเอง บุคคลแต่ละคน อาจมีการรับรู้หรือความเข้าใจในบทบาทของสถานภาพหนึ่ง แตกต่างกัน ดังนั้นบทบาทที่บุคคลแสดงออกจริง (Enacted role) จึงเป็นผลรวมของบทบาทตามความคาดหวังของสังคม (Expect role) กับบทบาทตามการรับรู้ของตนเอง (Perceived role) (จำนง อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ. 2549 : 56-57)

ความเข้าใจในบทบาทที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงระหว่างพระสงฆ์และประชาชน ซึ่งต่างมีบทบาทตามสภาพและคุณสมบัติที่ตนครองอยู่ ดังนั้นบทบาทของบุคคลในสังคมจึงแตกต่างออกไปตามลักษณะสภาพ ในสิ่งที่ตนเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ และเมื่อมีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นมากขึ้น ก็ย่อมมีการแสดงบทบาทหลายบทบาทตามสถานการณ์ที่เป็นอยู่ และขึ้นอยู่กับบริบทของสังคม

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์

พระสงฆ์ หมายถึง หมู่สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แล้วเลื่อมใส สละเรือนออกบวช ถือวัตรปฏิบัติ ตามพระธรรมวินัยที่พระบรมศาสดาสั่งสอนและกำหนดไว้พระสงฆ์ จัดเป็นหนึ่งในพระรัตนตรัย ซึ่งได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ โดยพระสงฆ์ในพระรัตนตรัยหมายถึงเฉพาะพระอริยสงฆ์ คือบุคคลไม่ว่าคฤหัสถ์หรือนักบวช และไม่ว่า

มนุษย์หรือเทวดาที่ปฏิบัติธรรมจนได้บรรลุมรรคผล แต่โดยทั่วไปมักเข้าใจว่าพระสงฆ์คือภิกษุหรือภิกษุณี คือมนุษย์ที่ได้ฟังคำสั่งสอนแล้วเกิดความเลื่อมใสจนสละเรือนอกบวชตามพระพุทธเจ้า เพราะต้องการจะได้บรรลุธรรมตามพระพุทธเจ้าสั่งสอนไว้ ถือเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา พระภิกษุปฏิบัติตามสิกขาบทที่กำหนดไว้จำนวน 227 ข้อ ส่วนพระภิกษุณีรักษาสิกขาบท 311 ข้อ บางครั้งเรียกว่าสงฆ์

บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยแรกมีหน้าที่ในการศึกษาการศึกษาในเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา หรือไตรสิกขาเพื่อบรรลุมรรคผลในทางพระพุทธศาสนา โดยในสมัยพุทธกาลเกิดจาก การแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า ภายหลังมีพระอรหันต์ 60 รูปที่พระพุทธเจ้าได้แสดงธรรมเทศนา และได้บรรลุมรรคผลเป็นพระอรหันต์ จึงเกิดบทบาทในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยพระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระอรหันต์สาวกทั้ง 60 รูปว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราและเธอทั้งหลายพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุข แก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น ท่ามกลางและที่ สุด จงประกาศพรหมจรรย์อันสมบูรณ์ด้วยอรรถและพยัญชนะ สัตว์ที่มีธุลีในจักษุน้อยมีอยู่หากไม่ได้ฟังธรรมจักเสื่อมจากธรรม ผู้ที่อาจจกัรู้ทั่วถึงธรรม จักมี ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้เราเองก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม (วิ.ม. (ไทย) 4/32/40)

นับแต่นั้นมา งานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้ทำให้มีผู้เข้ามาเลื่อมใสศรัทธา และกำเนิดกลุ่มบุคคลที่เรียกว่าพุทธบริษัท 4 อันประกอบด้วย ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งทำหน้าที่ในการสืบทอดพระพุทธศาสนาจนกระทั่งปัจจุบัน

พระธรรมปฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (ปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์สมเด็จพะพุทธโฆษาจารย์) ได้กล่าวถึงหลักการทางพระพุทธศาสนาที่ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับสังคมสงฆ์ ระหว่างพระสงฆ์ด้วยกันเองจะเห็นได้ชัดเจนจากบทบัญญัติต่าง ๆ ในวินัยของสงฆ์ มีการอยู่ร่วมกันเป็นวัด การกำหนดเขตสีมาอุโบสถ การปวารณา การกรานกฐิน พุทธบัญญัติที่ให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจการต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่า สังฆกรรม มีการอุปสมบท การระงับอธิการณ์ ตลอดถึงข้อกำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีการเคารพกันตามอาวุโส เป็นต้น

2) ความสัมพันธ์ในสังคมส่วนรวมระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาส คือว่าพระสงฆ์ถูกกำหนดให้ต้องฝากชีวิตไว้กับคฤหัสถ์เริ่มแต่อาหารซึ่งพระสงฆ์เป็นอยู่ด้วยบิณฑบาตถืออาหารที่ฆราวาสถวายตลอดจนปัจจัย 4 อย่างอื่น ๆ และความเป็นอยู่ที่ต้องอาศัยคฤหัสถ์เป็นประจำ เป็นข้อบังคับอยู่ในตัวให้ชีวิตของพระสงฆ์ผูกพันกับสังคมของฆราวาส พระสงฆ์มีชีวิตอยู่ได้ด้วยการอาศัยคฤหัสถ์ ซึ่งมีส่วนกำหนดหน้าที่ทางสังคมของพระสงฆ์เมื่อกล่าวถึงในแง่คุณธรรม พระสงฆ์ก็ย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้รอดพ้นจาก ความทุกข์ด้วยอาศัยเมตตาและกรุณาธรรมของตน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). 2541 : 194-195)

พระพุทธเจ้าทรงแสดงการพึ่งพากันระหว่างพระสงฆ์และฆราวาส โดยตรัสสอนให้พระสงฆ์สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” (ส.ส. (ไทย) 15/428/148-149)

พระพุทธพจน์ดังกล่าว เป็นการเน้นย้ำบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อประชาชน หากสังคมเกิดวิกฤตมีปัญหากเกิดขึ้น ประชาชนประสบแต่ความทุกข์ยากเดือดร้อนอดยาก พระสงฆ์ก็จะไม่สามารถบำเพ็ญภาวนาอย่างสงบสุขได้และได้รับผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้นด้วย ทั้งนี้เนื่องจากพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่จากประชาชน พระสงฆ์จึงควรตอบแทนอุปการะชาวบ้านด้วย การนำธรรม ที่ได้ศึกษาและปฏิบัติมาสั่งสอนอบรมประชาชนให้เกิดสันติสุข ดังพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าตรัสในพุทธกาลสูตรว่า

ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เป็นผู้มียุพการะมากแก่เธอทั้งหลาย พวกเขาบำรุงเธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัชบริวาร แม้เธอทั้งหลาย ก็จงเป็นผู้มียุพการะมากแก่พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันดีงามในเบื้องต้น ท่ามกลางในที่สุด จงประกาศแบบการครองชีวิตอันประเสริฐพร้อมทั้งอรรถ และพยัญชนะ บริสุทธื บริบูรณ์ แก่พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายเถิด ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์ และบรรพชิตทั้งหลายต่างอาศัยกันและกันด้วย อามิสทานและธรรมทาน อยู่ประพฤติ พรหมจรรย์นี้เพื่อต้องการสลัดโอฆะ เพื่อทำความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยอาการอย่างนี้ (ขุ.อิติ. (ไทย) 25/107/486)

พุทธดำรัสดังกล่าว เป็นการแสดงถึงบทบาทในการแสดงธรรมที่พระพุทธเจ้าได้มอบไว้ให้แก่พระสงฆ์ เพื่อเป็นการตอบแทนฆราวาส ซึ่งดำรงยืนยาวมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลจนกระทั่งปัจจุบัน

บทบาทของพระสงฆ์ตามหลักพระพุทธศาสนา

บทบาทของพระสงฆ์ตามหลักพระพุทธศาสนา มีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลภายหลังพระพุทธเจ้าค้นพบความจริงและหนทางอันนำมาซึ่งการพ้นทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงพบว่า ที่ใดที่มีทุกข์ที่นั่นย่อมมีหนทางที่ทำให้พ้นทุกข์ได้ พระองค์ทรงทดลองความจริงหลากหลายวิธีจนประสบความสำเร็จ จึงนำออกเสนอต่อมนุษย์ได้ทราบ และทำความเข้าใจในความจริงหรือสัจธรรมดังกล่าว คือ การตรัสรู้ การรู้แจ้งของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นการรู้สภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงในหลักอริยสัจ 4 ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาได้ครอบงำประกอบที่เรียกว่าพระรัตนตรัย คือพระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ พระสงฆ์ก็ได้ทำหน้าที่ต่อจากพระพุทธเจ้าในการเอาพุทธธรรมไปเผยแผ่ทั้งในเมืองหลวงและชนบทนับแต่นั้นมา จนทำให้พระพุทธศาสนาได้แพร่ออกไปทั่วทุกสารทิศ บทบาทของพระสงฆ์จึงมีมาอย่างยาวนาน สามารถพิจารณาได้ดังนี้

บทบาทการประกาศหรือเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากพุทธดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลายเราพ้นแล้วจากบ่วง ทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูปจงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุดจงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อย มีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม” (วิ.ม.(ไทย) 4/32/40.) โอวาทปาติโมกข์ มักถูกกล่าวถึงในแง่หลักธรรม 3 อย่างว่า เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา อาจสรุปใจความได้เป็นสามส่วน คือ อุดมการณ์ 4 หลักการ 3 และวิธีการ 6 ดังนี้

“อุดมการณ์” อันสูงสุดของพระภิกษุและบรรพชิตในพระพุทธศาสนานี้ อันมีลักษณะที่แตกต่างจากศาสนาอื่น อันอาจเรียกได้ว่า อุดมการณ์ 4 ของพระพุทธศาสนา ได้แก่ความอดทนอดกลั้นเป็นสิ่งที่นักบวชในศาสนานี้พึงยึดถือและเป็นที่ต้องใช้เมื่อประสบกับสิ่งที่ไม่ชอบใจ ทุกอย่างที่ต้องเจอในชีวิตนักบวช เช่น ประสงค์ร้อนได้เย็น ประสงค์เย็นได้ร้อน การมุ่งให้ถึงพระนิพพานเป็นเป้าหมายหลักของผู้ออกบวช มิใช่สิ่งอื่นนอกจากพระนิพพานพระภิกษุและบรรพชิตในพระธรรมวินัยนี้ (เช่น ภิกษุณี สามเณร สามเณรี สิกขมานา) ไม่พึงทำผู้อื่นให้ลำบากด้วยการเบียดเบียนทำความทุกข์

กายหรือทุกข์ทางใจไม่ว่าจะในกรณีใด พึงเป็นผู้มีจิตใจสงบจากอกุศลวิตกทั้งหลายมีความโลภ โกรธ หลง เป็นต้น

“หลักการ” อันเป็นหัวใจสำคัญเพื่อเข้าถึงจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนาแก่พุทธบริษัท ทั้งปวงโดยย่อ หรือ หลักการ 3 กล่าวกันว่าเป็นเป็นการสรุปব্যยอดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอันเป็นแนวทางที่พุทธบริษัทพึงปฏิบัติ ได้แก่การไม่ทำบาปทั้งปวงการทำกุศลให้ถึงพร้อมการทำจิตใจให้บริสุทธิ์มีผู้อธิบายว่าทั้งสามข้อนี้อาจอนุมานเข้ากับ ศีล สมาธิ และปัญญา

“วิธีการ” ที่ธรรมทูตผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นกลยุทธ์ พระภิกษุที่ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งมีเป็นจำนวนมากให้ใช้วิธีการเหมือนกันเพื่อจะได้เป็นไปในแนวทางเดียวกันและถูกต้องเป็นธรรม ได้แก่ วิธีการทั้ง 6 การไม่กล่าวร้าย (เผยแผ่ศาสนาด้วยการไม่กล่าวร้ายโจมตีดูถูกความเชื่อผู้อื่น) การไม่ทำร้าย (เผยแผ่ศาสนาด้วยการไม่ใช้กำลังบังคับข่มขู่ด้วยวิธีการต่าง ๆ) ความสำรวมในพระปาติโมกข์ (รักษาความประพฤติให้สม่ำเสมอ) ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร (เสพปัจจัยสี่อย่างรู้ประมาณพอเพียง) ที่นั่งนอนอันสงัด (สันโดษไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ) ความเพียรในอธิจิต (พัฒนาจิตใจเสมอมิใช่ว่าเอาแต่สอนแต่ตนเองไม่กระทำตามที่สอน) (ที.ม. (ไทย) 10/90/50-51)

ธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้กำหนดไว้ว่าพระสงฆ์มีกิจในพระพุทธศาสนาหรือหน้าที่ที่พึงกระทำ 2 ประการ ตามที่ปรากฏในอรรถกถา ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท ยมกวรรคที่ 1 เรื่องมหาปาละบรรพชาอุปสมบท เกี่ยวกับ ธรรมาภิบาล 2 อย่างในพระพุทธศาสนาว่า พระศาสดาตรัสตอบว่า “ภิกษุ ธรรมาภิบาล 2 อย่าง คือ คันถธรรมาภิบาล (กับ) วิปัสสนาธรรมาภิบาลเท่านั้น” พระมหาปาละทูลถามว่า “พระเจ้าข้า ก็คันถธรรมาภิบาลเป็นอย่างไร วิปัสสนาธรรมาภิบาลเป็นอย่างไร” ศ. ธรรมาภิบาลนี้ คือ การเรียนนิกายหนึ่งก็ดี สองนิกายก็ดี จบพุทธวจนะคือพระไตรปิฎกก็ดี ตามสมควรแก่ปัญญาของตนแล้วทรงไว้ กล่าวบอกพุทธวจนะนั้น ชื่อว่า คันถธรรมาภิบาล ส่วนการเริ่มตั้งความสิ้นและความเสื่อมไว้ในอัตภาพ ยังวิปัสสนาให้เจริญ ด้วยอำนาจแห่งการติดต่อกันแล้ว ถือเอาพระอรหัตของภิกษุผู้มีความประพฤติแคล่วคล่อง ยินดียิ่งแล้วในเสนาสนะอันสงัด ชื่อว่า วิปัสสนาธรรมาภิบาล. ม. พระเจ้าข้า ข้าพระองค์บวชแล้วแต่เมื่อแรก ไม่สามารถจะบำเพ็ญคันถธรรมาภิบาลได้ แต่จักบำเพ็ญวิปัสสนาธรรมาภิบาลให้บริบูรณ์ ขอพระองค์ตรัสบอกพระกรรมฐานแก่ข้าพระองค์เถิด (ขุ.ขุ.อ. (ไทย) 40/2/1/15.)

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมและมงคล นาฏกระสูตร ได้กล่าวถึง ฐานะ 2 ประการในพระพุทธศาสนา สรุปได้ว่าหมายถึง (หน้าที่การทำงานที่พึงกระทำ. กิจในพระพุทธศาสนา - Burden; task; business; responsibility in the Dispensation)

1) คັນธฐานะ (ฐานะฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเล่าเรียน - burden of study; task of learning)

2) วิปัสสนาฐานะ (ฐานะฝ่ายเจริญวิปัสสนา. กิจด้านการบำเพ็ญภาวนา หรือเจริญกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วย เรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมนยอด - burden of insight development; task of meditation practice) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต. : 65-66)

ประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนา

หากกล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นบทบาทในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นการอำนวยความสะดวกต่อผู้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทำให้พ้นจากทุกข์ทั้งปวง และเมื่อพระสงฆ์ได้เป็นศาสนทายาททำการเผยแผ่พระศาสนาให้ประชาชนให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาและเป็นที่พึ่งของประชาชน พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนในการช่วยประชาชนมีหลักคิดในการดำเนินชีวิตและมีคุณค่าดังต่อไปนี้

อรรถะ 3 หรือ อรรถ 3 คือ ประโยชน์ของการกระทำจากบุคคลซึ่งสามารถหวังผลได้ในปัจจุบัน อนาคต และนิพพาน อันเป็นผลสูงสุดตามคติในพระพุทธศาสนา การบำเพ็ญประโยชน์ดังกล่าวปรากฏในหลักธรรม 3 ข้อดังนี้

1) ทิฐฐัมมิกัตถะ ประโยชน์ปัจจุบันหรือประโยชน์ในภพนี้หรือประโยชน์ เบื้องต้นที่สามารถปฏิบัติและรับผลได้

2) สัมปรายิกัตถะ ประโยชน์เบื้องหน้าหรือประโยชน์ในภพหน้าหรือ ประโยชน์เบื้องสูงขึ้นไป ที่เกิดจากผลปฏิบัติแล้วรับผลนั้นได้

3) ปรมัตถะ ประโยชน์อย่างยิ่งหรือประโยชน์สูงสุด คือ พระนิพพานนอกจากนั้น อรรถะประโยชน์ยังปรากฏในอีกความหมายหนึ่ง คือเป็นการเน้นถึงความเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน ด้วยความเป็นปกติของการดำเนินชีวิต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). : 110)

ทิฐฐัมมิกัตถะ

ธรรมที่อำนวยการประโยชน์ให้ในปัจจุบัน คือให้ผลในชาตินี้ มี 4 ประการดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้กับอุชชยพราหมณ์ ดังปรากฏ อุชชยสูตร คือ

(1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือมีความขยัน ต่อสู้ ไม่ท้อแท้ในการทำงานหาเลี้ยงชีพ ในการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ

(2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรู้จักรักษาทรัพย์สิ่งของที่มีอยู่ หรือที่ได้มาให้อยู่คงทน และใช้งานให้คุ้มค่า ไม่ทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ

(3) กัลยาณมิตตตา ความมีเพื่อนดี คือ รู้จักเลือกคบเพื่อน

(4) สมชีวิตา ความมีชีวิตเหมาะสม คือรู้จักใช้สอยทรัพย์สมบัติ กินอยู่พอเพียง ไม่ฟุ่มเฟือยเกินไป ไม่ฝืดเคืองเกินไป (อง.สตุตท. (ไทย) 23/145/160-161.)

สัมปรายิกัตถะ

ธรรมที่อำนวยการประโยชน์ในภายหน้า หมายถึง ในอนาคตของชาติปัจจุบันนี้หรือในชาติต่อ ๆ ไป ได้แก่ ความอุ่นใจว่าได้ทำความดีไว้พร้อมแล้ว สามารถหวังความเจริญในอนาคต หรือหวังสุคติในชาติต่อไปได้ หลักปฏิบัติเพื่อให้ได้รับประโยชน์ในภายหน้ามี 4 ประการ

(1) สัทธาสัมปทา มีศรัทธาที่ถูกต้อง

(2) สีลสัมปทา มีศีลบริสุทธิ์ตามภูมิชั้นของตน งดเว้นจาก ปาณาติบาต ฯลฯ งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

(3) จาคสัมปทา ทำการบริจาคอย่างสมบูรณ์ มีจิตปราศจาก ความตระหนี่

(4) ปัญญาสัมปทา มีปัญญาเพียบพร้อม รู้จักบาปบุญคุณโทษ (อง.สตุตท. (ไทย) 23/145/161-162)

ทิวฐัมมิกัตถะและสัมปรายิกัตถะ รวมเรียกว่าธรรม 8 ประการ ที่เรียกว่า สัมปทา 8 ประการ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสในพระไตรปิฎกเกี่ยวกับธรรม นี้ว่า

“คนหมั่นในการทำงาน ไม่ประมาท จัดการงานเหมาะสม

เลี้ยงชีพพอเหมาะ ตามรักษาทรัพย์ที่หามาได้ มีศรัทธา

ถึงพร้อมด้วยศีล รู้ถ้อยคำ ปราศจากความตระหนี่ ชำระ

ทางสัมปรายิกประโยชน์เป็นนิตย์ ธรรม 8 ประการดังกล่าว

มานี้ ของผู้ครองเรือน ผู้มีศรัทธา อันพระพุทธเจ้าผู้มี

พระนามอันแท้จริง ตรัสว่า นำสุขมาให้ในโลกทั้งสอง คือ

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม

ในทางพระพุทธศาสนา สรรพสิ่งต้องอาศัยและกันเพื่อการดำรงอยู่ ความเปลี่ยนแปลงในจุดใดจุดหนึ่งย่อมมีผลต่อภาพรวมทั้งหมด การที่พระสงฆ์อยู่ในสังคมและมีความสัมพันธ์อันดีต่อมวลชาวส ทำให้พระสงฆ์ต้องแสดงบทบาทของการพัฒนา เพื่อช่วยเหลืออนุเคราะห์ ชาวบ้านให้มีความสุขร่มเย็น การพัฒนาสังคมหรือชนบทนั้น ไม่ใช่การเข้าไปช่วยชาวบ้านในทางวัสดุ หรืออยู่ให้เขาเอาอย่างคนกรุง หรือชนชั้นกลาง หากควรช่วยกันปลูกมโนธรรมสำนึกให้ผู้คนภูมิใจในภูมิปัญญาของชาวบ้าน ให้เชื่อมั่นในคุณธรรมของบรรพชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ให้หาทางยืนหยัดอยู่ได้ด้วยการพึ่งตนเอง และพึ่งธรรม อย่างไม่ถูกกลืนไปกับวัฒนธรรมบริโภคและทุนนิยมในระบบโลกาภิวัตน์ พระกับวัดเคยเป็นแกนกลางในการเป็นแบบอย่างทางวิถีชีวิตของชาวพุทธ ซึ่งมีประเพณีและพิธีกรรมอย่างเหมาะสมกับสังคมกสิกรรมอันเรียบง่าย โดยที่ไทยเราเองมีความเชื่อที่ผูกติดอยู่กับเตภูมิกถามาก่อน กล่าวคือ ความเชื่อเรื่องวิญญูสงสาร ตายแล้วเกิด นรกสวรรค์นั้น หากบัดนี้สังคมซับซ้อนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกสิกรรมเมืองที่เป็นไปในทางอุตสาหกรรม ที่เดินตามกระแสความคิดอย่างฝรั่งยิ่งขึ้นไป (ส.ศิวัรักษ์. 2547 : 3) พระสงฆ์นอกจากจะเป็นที่เคารพของชาวบ้านในชุมชนแล้ว ยังนับว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคม หากนักวิชาการนำความรู้ รู้จักนำทรัพยากรและแรงงานมาใช้อย่างถูกต้องจะช่วยเสริมสร้างความเจริญอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด (สุลักษณ์ ศิวรักษ์. 2524 : 63)

รชนีกร เศรษฐ์ มีแนวคิดเรื่องบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาว่า พระสงฆ์จะมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือพัฒนาสังคมดังนี้

- 1) พระสงฆ์ทำหน้าที่สั่งสอนธรรมและส่งเสริมให้ชาวบ้านทำบุญกุศลต่างๆ
- 2) ภิษุอาวโสหรือสมภารวัดทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ผู้ประนีประนอมและบางครั้งทำหน้าที่เยียวยารักษาผู้เจ็บป่วย
- 3) พระสงฆ์เป็นผู้ช่วยส่งเสริมความสามัคคี พระสงฆ์เป็นผู้ช่วยส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน โดยช่วยจัดความขัดแย้งของประชาชนในหมู่บ้านได้เพราะคนโดยส่วนมาก เชื่อฟัง

พระผู้ทรงศีลอยู่แล้ว

4) พระสงฆ์ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนเด็กดื้อที่พ่อแม่หมดความสามารถจะอบรมได้ด้วยตัวเอง รวมทั้งอนุเคราะห์เด็กกำพร้า

5) พระสงฆ์เป็นผู้ช่วยสั่งสอนเทคนิคขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้จากวัด เช่น สถาปัตยกรรม ช่างไม้ ช่างก่ออิฐปูน ช่วยปรับปรุงการเกษตรและการรักษาโรคภัยด้วยยาแผนใหม่

6) พระสงฆ์เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการของการของหมู่บ้าน ทำหน้าที่ช่วยวางแผนแนะนำสนับสนุนงานของชาวบ้านโครงการพัฒนาต่าง ๆ ในเมืองไทยที่สำเร็จไปได้นั้นส่วนหนึ่งเป็น เพราะเจ้าหน้าที่รัฐบาลขอความร่วมมือจากชาวบ้านโดยผ่านพระสงฆ์ซึ่งชาวบ้านเคารพนับถือ

7) พระสงฆ์เป็นผู้นำประชาชนในทางวิญญาณเป็นที่พึ่งทางจิตใจ พระสงฆ์สามารถแก้ไขปัญหาส่วนตัวของผู้เดือดร้อนใจ

8) พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นพระธรรมทูต และพระธรรมจาริกซึ่งไปเผยแผ่หลักธรรมแก่ชาวบ้านทำให้ชาวบ้านเขาเกิดความรู้สึกรักชาติไม่ว่าใครเลื่อนลอยและหันมาเคารพนับถือศาสนา (รัชนิกร เศรษฐ์ 2528 : 246-247)

การพัฒนาสังคมนั้นมีความสำคัญในการเพิ่มคุณภาพของคนในสังคม สามารถใช้สติปัญญา ตัดสินปัญหาเกี่ยวกับตนเอง และปัญหาเกี่ยวกับส่วนรวมได้ ซึ่งการพัฒนาต้องพัฒนาที่ตนเองก่อน เพราะพื้นฐานของสังคมที่ดีจะต้องอยู่บนหลักของพระพุทธศาสนา ส่วนประกอบของสังคมที่สำคัญคือ มนุษย์ หรือคน สังคมจะดีคนที่อยู่ในสังคมนั้นจะต้องมีคุณธรรม มีศีล มีสัตย์ ในขณะที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สังคมปัจจุบันนี้ การอยู่ร่วมกันถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการที่จะนำพาให้มีเจริญก้าวหน้า บุคคลในสังคมต้องจะมีร่วมมือ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความสามัคคี ประองตอง ช่วยเหลือกันให้มีความสงบสุขในสังคม ในทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสหลักธรรมที่จะเป็นแนวในการเสริมสร้างความสามัคคีกัน การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม 6 ประการด้วยกัน คือ สาราณียธรรม 6 หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน. ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี. หลักการอยู่ร่วมกัน ได้แก่

1) เมตตาทายกรรม ตั้งเมตตาทายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2) เมตตาจารกรรม ตั้งเมตตาจารกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าลับหลัง คือช่วย

บอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3) เมตตามโนกรรม ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

4) สาธารณโภคิตาได้สิ่งของใดก็มาแบ่งปันกัน คือเมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

5) สีสสามัญญตา มีศีลบริสุทธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือมีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

6) ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือมีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญอันนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา (ที.ปา. (ไทย) 11/324/321.)

พระสงฆ์กับการพัฒนา “ตน” และพัฒนา “คน” ตามหลักพระพุทธศาสนา

ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการพัฒนาทั้งในส่วนของสังคม และตัวมนุษย์ แต่ จะเน้นที่การพัฒนาคน เพราะเมื่อคนพัฒนาแล้ว ทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน สังคม และเป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดผลของการพัฒนาอย่างแท้จริง เป้าหมาย ของการพัฒนา คือการปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการ ให้ความสำคัญ กับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากควมมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้และความเข้มแข็ง ของบุคคลและสังคม ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นระดับการพัฒนาประการหนึ่งหลักธรรมในพระพุทธ ศาสนาที่เป็นเครื่องพัฒนา ทำให้เจริญทำให้เป็นในขั้นขึ้น ฝึกอบรม คือ ภาวนา มี 4 ประการ คือ

1) กายภาวนา หมายถึง การเจริญ การพัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกว้างขวางกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง 5 ด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ ไม่ให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

2) สीलาวนา หมายถึง การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ใน ระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน

3) จิตตาวนา หมายถึง การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญองกามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

4) ปัญญาวนา หมายถึง การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้ เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต).2543)

การพัฒนาทางพระพุทธศาสนานั้นต้องเริ่มที่ตัวบุคคล หมายความว่า บุคคลที่อยู่ใน ชุมชนหรือสังคม ควรที่จะได้รับการพัฒนาเป็นอันดับแรก ทั้ง 4 ด้าน คือ ทางด้านกาย ทางด้าน หลักธรรม ที่เหมาะสมในการพัฒนาทางสังคม คือ อปรีหานิยธรรม หรือวัชชือปรีหานิยธรรม ได้แก่ ธรรมไม่ทำให้เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว มี 7 ประการ คือ

- 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
- 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ
- 3) ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชุกรม ตามที่วางไว้เดิม

4) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่าน ว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง

5) บรรดาकुสตรีกุลกุมารทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยไม่ถูกข่มเหงหรือดูคร่ำขึ้นใจ

6) เคารพสักการบูชาเจดีย์ของวัชชีทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิก พลีที่เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

7) จัดให้ความอารักขา ค้ำครองป้องกัน อันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลายตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังไม่ได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นผาสุก

อปรีหานิยธรรม 7 ประการนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ จะเอาชนะด้วย การ

รูปไม่ได้ นอกจากจะใช้การเกลี้ยกล่อมหรือทำให้เกิดความแตกสามัคคีกันภายในกลุ่มของวัชชี จึงจะมีสิทธิชนะ จะเห็นได้ว่า อปริหานิยธรรม 7 ประการนี้ มีสามัคคีธรรม เป็นคุณธรรมที่คอยเกื้อหนุนให้ การปฏิบัติตามนั้นเกิดเป็นผลจริง ฉะนั้น หลักสามัคคีธรรม ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้การ พัฒนาสังคม เป็นไปตามแนวทางที่ชุมชนหรือสังคมตั้งเป้าหมายเอาไว้ ได้แก่ ความมีคุณภาพชีวิต ที่ดี (อง.สสตก. (ไทย) 23/20/18) ส่วน สาระสำคัญของความคิดเกี่ยวกับการพัฒนานั้น เนื่องมา จากปรัชญาพื้นฐาน ของพุทธศาสนาที่ปรารถนาชี้ทางหลุดพ้นจากความทุกข์และชี้ทางสู่ความสุขให้แก่มนุษย์ตามหลักคำ สอนนี้ พุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะพระสงฆ์มีหน้าที่ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ และสัตว์อื่นๆ ให้พ้นจาก ความทุกข์ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ดังนั้น การช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้ พ้นจากสภาพความด้อยพัฒนา ด้อยการศึกษาความสำคัญของ การพัฒนา โดยการช่วยเหลือกัน ทั้ง การอบรมในศาสนธรรม และประสบการณ์มีอิทธิพลสำคัญ ต่อการก่อรูปแบบแนวความคิดเกี่ยวกับ การพัฒนาของพระสงฆ์(สมบุรณ์ สุขสำราญ. 2530) ใน ขณะเดียวกันแนวคิดบทบาทของ พระพุทธศาสนาที่มีต่อการพัฒนาประเทศไว้ว่า ถ้าปราศจากศีล ธรรมเสียแล้ว การพัฒนาประเทศไม่ ว่าจะพัฒนาไปทำนองใด ย่อมจะบกพร่องและไม่สมบูรณ์ โดย เฉพาะอย่างยิ่งจะพัฒนาไปในด้าน เป้าหมายซึ่งจะผิด ผลสุดท้าย อาจจะพัฒนาไปทำนองที่จะเห็น ความเจริญทางวัตถุซึ่งเป็นเรื่องสำคัญ ยิ่งกว่าเรื่องที่สำคัญแท้ๆ คือ ความเจริญในทางปัญญาและ ในทางศีลธรรม การขาดจากศีลธรรมนั้น จะทำให้โลกเสื่อมโทรม พระพุทธศาสนาจะช่วยเหลือใน การพัฒนาชาติได้ดังนี้ ย่อมอาศัยพระธรรม และพระสงฆ์เป็นสื่อสำหรับสืบพระศาสนาและการที่ พุทธศาสนาจะช่วยให้มีการพัฒนาชาติได้ดีจริงๆ ก็คือ อาศัยหลักเกณฑ์บางประการ ดังนี้

- 1) ความเชื่อในพุทธศาสนา ต้องเป็นความเชื่อที่บริสุทธิ์ไม่เจือปนความเชื่อถือโชคลาง ทางไสยศาสตร์ พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “คนโง่นั้นมีวแต่พิเคราะห์ดวงดาว” ฉะนั้น ในการที่จะ ทำให้ มนุษย์โลกมีความสมบูรณ์ทั้งในด้านวัตถุและสติปัญญา ก็ควรจะพัฒนาศาสนาใหม่ให้เกิด ความบริสุทธิ์
- 2) ความเชื่อในพุทธศาสนา เป็นความเชื่อที่มีมูลฐาน ตั้งอยู่ในเหตุผลและวิชา ไม่ใช่ตั้ง อยู่ ในความเชื่อโดยมงายอย่างเดียว หรืออวิชา พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “ท่านทั้งหลาย อย่าพึง เชื่อสิ่งใด เพียงเพราะที่ได้ฟังตามๆ กันมา หรือ เพราะเคยเห็นเช่นนั้นๆ ต่อมา ฯลฯ ท่านจงเอา ข้อที่ได้เห็น ได้ ฟัง ได้ตรึกตรองดูด้วยเหตุผลจนเกิดความชัดเจนแล้วจึงค่อยเชื่อ
- 3) การที่จะนำเอาคำสอนของพุทธศาสนามาประยุกต์กับสภาพปัจจุบัน ซึ่งลักษณะ ของ สังคมได้ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ จึงจำเป็นต้องมีการ

เปลี่ยนแปลง วิธีการประยุกต์พระธรรม ซึ่งเป็นอมตะอยู่แล้ว มาใช้กับสภาพปัจจุบัน ซึ่งจะต้อง มีการศึกษาและวิจัยอย่างถ่องแท้

4) การพัฒนานั้น จำเป็นที่จะต้องใช้ทางโลกและทางธรรม เพราะฉะนั้น ทางฝ่าย พระสงฆ์ก็ดี ทางฝ่ายบ้านเมืองก็ดีต้องร่วมมือกันอย่างมาก มีหลายกรณีที่ฝ่ายบ้านเมืองเพิกเฉยต่อความสำคัญของวัดในชนบทและในเมืองและเพิกเฉยต่อความสำคัญของการเป็นผู้นำของพระสงฆ์ ในหมู่บ้าน ถ้าความร่วมมือทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสดำเนินไปด้วยดี ก็จะเป็นประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพชีวิตนั้นมีความสำคัญกับทุกคน ถ้าทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดีก็จะ ทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข (ปวญ อึ้งภากรณ์. 2530) อย่างไรก็ตาม การพัฒนาที่แท้ จริงในทางพุทธธรรม จะต้องเอื้ออำนวยให้แต่ละคนตระหนักถึงสายสัมพันธ์ที่ตนมีต่อสังคมและ ธรรมชาติ อันตนจะต้องเกื้อกูลปัจจัยแวดล้อมดังกล่าวให้เป็นไปด้วยดี โดยไม่เอาผลประโยชน์ส่วน ตนเป็นเกณฑ์ พร้อมกันนั้น การพัฒนาจะต้องมีธรรมะเป็นพื้นฐาน อำนวยให้เกิดคุณค่าในทาง มนุษยธรรม เมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความยุติธรรม (พระไพศาล วิสาโล. 2533) ตามพระพุทธศาสนาของการพัฒนาตรงกับคำว่า “ภาวนา” ซึ่งหมายถึง การทำให้เจริญงอกงามหากพิจารณาจากรากศัพท์ คำว่าพัฒนามาจากภาษา บาลีว่า วัฒนะ หรือ วัฒนา คำนี้หมายถึงความเจริญก้าวหน้า หรือภาวะยืนยาวนาน เช่น คำว่า อายุวัฒนะ หมายถึง ทำให้อายุยืนนาน อันหมายรวมถึง ความเป็นผู้มีสุขภาพแข็งแรงดี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียน และนอกจากนี้ คำว่า วัฒนะ หมายถึงรกรุงรัง ไม่มีระเบียบเลยก็ได้ เช่น คำว่า โลกวัฒโน หมายถึง เป็นคนรกรกโลก เป็นสิ่ง/เป็นคนที่โลกไม่ต้องการ อย่างไรก็ตาม คำว่า การพัฒนาในที่นี้เป็นคำที่กำหนดให้มีคุณค่า และตามหลักการ ของพระพุทธศาสนา การพัฒนาจะต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กัน 4 ทาง คือ การพัฒนาทางด้านกายภาพ การพัฒนาศีลธรรมและ/หรือการพัฒนาสังคม การพัฒนาทางด้านจิตใจและการพัฒนาทางด้านปัญญา นอกจากนี้พระพุทธ ศาสนาพิจารณาว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการพยายามที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง รักษา สิ่งที่ดีให้คงอยู่ ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงฟื้นฟู และปรับปรุงทั้ง ตนเอง และสังคมรอบข้างให้ดีขึ้นและมีความหมายมากยิ่งขึ้น แต่ความสำเร็จหรือความล้มเหลว ในกระบวนการพัฒนาขึ้นอยู่กับบุคคลเป็นส่วนสำคัญ (จันทน์ อติวัฒนสิทธิ์.2548)

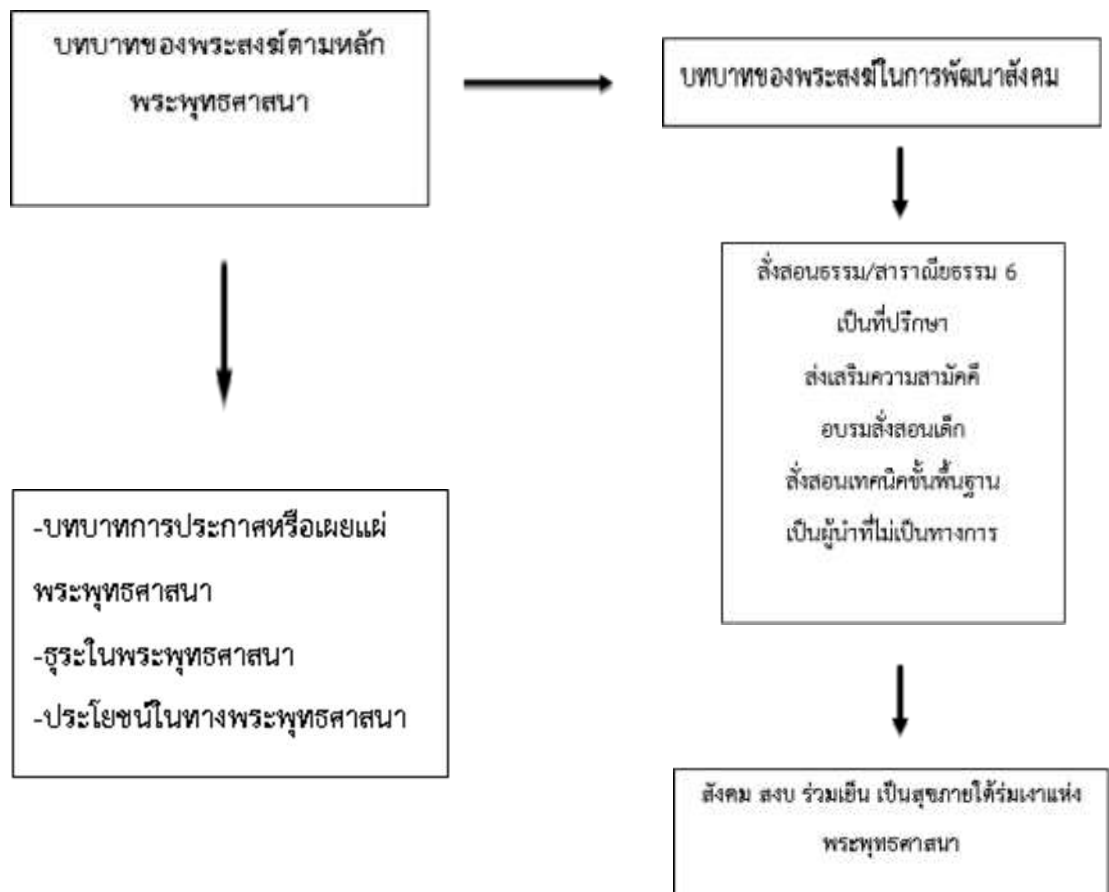
แนวคิดการพัฒนาสังคมตามแนวพระพุทธศาสนาของพระเทพรัตนนายก เจ้าคณะวัดลำพูน

แนวความคิดการพัฒนาสังคมตามแนวพระพุทธศาสนาของพระเทพรัตนนายก เจ้าคณะ
หัวidlำพูน ท่านมีความเมตตาอนุเคราะห์ประชาชนที่เื้อื้ออำนวยตาม ลักษณะงานตาม
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ทั้ง 6 ประการ คือ 1) การปกครอง การจัดระบบความ เป็นอยู่
ของหมู่สงฆ์ (รวมทั้งศิษย์และคนในวัด) ให้อยู่ในพระธรรมวินัย ระเบียบของวัด อาณัติ และกฎหมาย
ของคณะสงฆ์เน้นการบำบัดทุกข์บำรุงสุขเป็นหลัก 2) การเผยแผ่ การประกาศ พระพุทธศาสนา เน้น
การอบรมสั่งสอนทางธรรม เพื่อแสดงเมตตาอนุเคราะห์ต่อชาวโลกทั้งปวง 3) การสาธารณูปการ คือ
งานที่เกื้อกูลต่อบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์โดยเน้นกิจกรรมการ พัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ 4)
การศึกษาสงเคราะห์คือ การส่งเสริมสนับสนุนด้านการศึกษาแก่ เยาวชนในระดับก่อนวัยเรียน โดยเปิด
ให้มีศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนขึ้น และมอบทุนส่งเสริมให้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น 5) การศาสน
สถาน คือการให้จัดการศึกษาด้านวิชาการให้แก่ พระสงฆ์สามเณรภายในวัด ทั้งหลักสูตรไตรสิกขา
หลักสูตรพระปริยัติธรรม (หลักสูตรเก่า) หลักสูตรปริยัติธรรม (หลักสูตรใหม่) และ 6) การสาธารณ
สงเคราะห์คือ ภาระงาน สงเคราะห์ประชาชนผู้ประสบภัยพิบัติจากวินาศภัย อุบัติภัย และสาธารณ
ภัย วิธีคิดและ ภาระงานการพัฒนาสังคมซึ่งท่านได้ใช้ หลักการพัฒนาสังคม 8 ส. ได้แก่ 1) ส. สงฆ์คือ
การพัฒนาพระสงฆ์และสามเณรภายในวัด และในเขตปกครองของตนให้มีปริมาณและมีคุณภาพตาม
พระธรรมวินัย โดยการเตรียมตัวให้ พร้อม ฝึกซ้อมการปฏิบัติธรรม นำพัฒนาและปรึกษากิจได้ทุก
กรณี 2) ส. สัตบุรุษ คือ การระดม กำลังพัฒนาคุณภาพชีวิตของสัตบุรุษ คือ ประชาชนรอบ ๆ วัดให้มี
จิตใจสำนึกที่ติ่ง่ายรู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักแก้ปัญหา รู้จักรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนาพร้อมกับพระสงฆ์
และสามเณร 3) ส. เสนาสนะ พัฒนาให้วัดทั้งในส่วนศาสนสถาน และศาสนวัตถุให้เป็นวัดเป็นอาวาส
มีเขตพุทธ วาส ธรรมาวาส และสังฆาวาส เป็นต้น 4) ส. สมบัติวัด คือ การพัฒนาการเก็บรักษา การใช้
สอย และการจำหน่ายทรัพย์สินต่าง ๆ ของวัด ให้มีการจัดทำหลักฐาน การบัญชีที่ดิน ทรัพย์สินเงิน
ทองให้ถูกต้องชัดเจน 5) ส. สมณธรรม คือ การจัดให้วัดมีกิจวัตร กิจกรรม และพิธีกรรมที่ เกื้อหนุนใน
การประพฤติวัตรปฏิบัติเช่น การศึกษาพระธรรมวินัย ท วาตรสวดมนต์เข้าเเย่น ลง พระอุโบสถ แสดง
อาบัติชำระศีลาจารวัตร ให้หมดจด อยู่ก่อดปฏิบัติธรรมเจริญสมาธิภาวนา ท ำ ให้จิตใจสงบ เข้าพบ
รับโอวาทและปฏิบัติบำรุงพระอุปัชฌาย์อาจารย์ ออกบิณฑบาต ปัดกวาด วัดให้ร่มรื่นสมกับรมณีย
สถานแหล่งปลูกฝังความดีของประชาชน 6) ส. สังฆาธิการ คือ การ พัฒนางานคณะสงฆ์โดยช่วยกัน
รับทราบและรับผิดชอบ จัดให้วัดเสนองานนโยบายของทาง รัฐบาลและคณะสงฆ์ ทั้งการปกครอง
การศาสนศึกษา การสาธารณูปการ การเผยแผ่การศึกษา สงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์ 7) ส.

สวัสดิการ คือ การจัดให้วัดระดมทุน จัดตั้งกองทุน หรือมูลนิธิสงเคราะห์พระสงฆ์สามเณรภายในวัดให้ได้รับความสะดวกสบายตามสมควร ร่วม สนับสนุนกิจการสังคมสงเคราะห์ของภาครัฐและเอกชนด้วยความเต็มใจในทุกกรณี และ 8) ส. สาธารณสงเคราะห์คือ การพัฒนาการสังคมสงเคราะห์ในส่วนของพระสงฆ์และร่วมรับสนอง นโยบายของรัฐบาล ด้วยการช่วยรณรงค์คุณภาพชีวิต พิชิตปัญหาความยากจน ความเจ็บไข้ ความไม่รู้และให้การสงเคราะห์ประชาชนในอุบัติภัย วินาศภัย และสาธารณภัยต่างๆ

องค์ความรู้ใหม่

การที่พระสงฆ์อยู่ในสังคมและมีความสัมพันธ์อันดีต่อฆราวาส ทำให้พระสงฆ์ต้องแสดงบทบาทของการพัฒนาสังคม เพื่อช่วยเหลืออนุเคราะห์ ชาวบ้านให้มีความสุขร่มเย็น พึ่งตนเองได้ จึงเป็นการพัฒนาสังคมโดยภาพรวม และสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังนี้

ผู้นำประชาชนในทางวิญญูณเป็นพระธรรมทูต

สรุป

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงไปจาก บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในอดีต อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงในบริบททางสังคม ยิ่งสังคมมีการพัฒนาไปมากเท่าใด จะยิ่งเกิดปัญหาจากการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น ต่างจากใน อดีตที่บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์เป็นแก้ไขปัญหามากกว่าและไม่หลากหลายและความไม่สลับ ซับซ้อนของปัญหาเช่นในปัจจุบัน จึงทำให้พระสงฆ์เข้าถึงประชาชนได้อย่างทั่วถึง ต่อมาเมื่อ ยุคสมัยมีการเปลี่ยนแปลง ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมจึงมีความหลากหลายและมีความซับซ้อน ของปัญหาเพิ่มมากขึ้น การพัฒนาสังคมของพระสงฆ์จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม กับบริบททางสังคม การที่จะทำให้ประชาชนมีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตสำนึกสาธารณะ ต่อส่วนรวมนั้น ลำพังเพียงพระสงฆ์ฝ่ายเดียวไม่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในสังคมได้ การพัฒนาควรจะต้องมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชน สามารถคิดเป็นทำเป็นและพร้อมที่ กระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อการแก้ไขปัญหาด้วยตัวเองซึ่งจะเกิดผลยั่งยืนกว่าการมอบให้ ซึ่งการให้ความสำคัญในเรื่องการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วม การบูรณาการองค์ความรู้ประกอบกับ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ถูกต้องตามพระวินัยจนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป พระสงฆ์ต้องเรียนรู้และเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบกับมีองค์ความรู้ทางโลก มากพอสมควร แต่หากพระสงฆ์ได้พัฒนาตนเองจน มีความรู้ความสามารถ เข้ามามีบทบาทในการช่วยพัฒนาสังคม ทำหน้าที่ในการพัฒนาคน พัฒนาสังคมในรูปแบบที่เหมาะสมอนุวัตรไปตามบริบททางสังคมที่แปรเปลี่ยนและวางตนอย่างเหมาะสมกับการตั้งอยู่ในเพศสมณะ ย่อมเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่พระสงฆ์ องค์ภคคณะสงฆ์ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเชื่อมั่นศรัทธา เกิดประโยชน์กับประชาชน อันจะทำให้เกิดความองอาจไม่วอกแวกในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์โดยทั่วไป อีกทั้งยังเป็นประโยชน์แก่ประชาชนและสังคมโดยรวม

References

สุพัทธรา สุภาพ. (2522). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.

สมคิด เพ็งอุดม. (2535). “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามทฤษฎีของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่สี่กระทรวงระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม”. *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 9 เรื่อง “พุทธวิธี และวิถีครูบา กับการแก้ปัญหาวิกฤตโลก”

(The Buddhist and Kruba Methods to Solve the World Crisis) วันที่ 25 มีนาคม 2566

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2540). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาลังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

ณัฐชา สัมเขียวหวาน. (2541). “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดราชบุรี”. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต รัฐศาสตร์*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

จำนง อติวัฒนสิทธิ์และคณะ. (2549). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2541). *การศึกษา : เครื่องพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

ประยุทธ์ หลงสมบุญ. (2546). *พจนานุกรม มคอ-ไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธรรมสาร จำกัด.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2526). *หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพมหานคร : ส.ส.น.ไทยอนุเคราะห์ไทย.

สนธิ สมักรการ. (2522). *วัฒนธรรมกับการพัฒนาลังคม*. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง. 2552)

ส.ศิวัรักษ์.(2547). บทบาทของพระสงฆ์ ในสังคมปัจจุบัน. *ศิลปวัฒนธรรม*. ปีที่ 25 ฉบับที่ 101. (1 สิงหาคม พ.ศ. 2547)

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2524). *ศาสนากับสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร : พาสโก.

รัชนิกร เศรษฐโชติ. (2528). *สังคมวิทยาชนบท*. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.

พระไพศาล วิสาโล. (2545). “พระสงฆ์เพื่อสังคม”. *มติชน*. 21 มกราคม พ.ศ. 2545.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต.). (2549). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต).